

PRIN VALOAREA MORALĂ SPRE SENTIMENTUL LIBERTĂȚII ÎN FINITUDINE. POSIBILE SOLUȚII LA CRIZA CONTEMPORANĂ A VALORILOR

DANA GAGNIUC-BUZURA

Cunoscut truditor pe câmpul eticii, căutând să scoată la lumină rădăcinile profunde ale gândirii morale românești, profesorul Teodor Vidam vine cu un nou volum, de data aceasta de *Eseuri etice*, apărut la Editura Argonaut din Cluj-Napoca. O carte care continuă seria semnificativă a lucrărilor sale din care se pot aminti: *Orizonturi și mize ale gândirii etice contemporane* (2009), *Repere esențiale ale gândirii etice europene* (2012), *Filosofia moralei încotro?* (2014), *Teritoriul moralității* (2014), *Revirimentul eticii în gândirea filosofică românească* (2016).

Pornind de la problema necesităților acestui mileniu, care presupun cu precădere o etică întemeiată pe un sistem de valori solid, este conturată problema esențială a omului. Aceasta ține de înțelegerea și reconsiderarea rolului său în lume, de înțelegerea faptului că „valoarea morală ne furnizează sentimentul libertății în finitudine.” (p. 23)

Sunt evidențiate reperatele necesare pentru o conduită etică rezonabilă: moralitatea, morala și etica, specificând dintru început limita de jos (profanul) și pe cea de sus (sacralul), în timp ce se procedează și la deslușirea și detalierea notelor esențiale ale acestor termeni. În acest demers, este esențială, în opinia autorului, rememorarea și adâncirea interogațiilor kantiene (Ce pot să știu?, Ce pot să fac?, Ce-mi este îngăduit să sper?).

Din perspectiva moralei moderne, moralitatea devine deja problematică, autorul considerând că însăși eudaimonismul aristotelic începe să fie pus sub semnul întrebării. Ca urmare, „e important să învățăm nu cum să fim fericiți, ci cum să merităm fericirea” (p. 17).

Autorul consacră un capitol analizei particularităților ethosului românesc, în sprijinul demersului său aducând contribuția unor mari gânditori români: Nicolae Mărgineanu, Mircea Eliade, Lucian Blaga, Mircea Vulcănescu, Constantin Rădulescu-Motru, Mircea Florian, D.D. Roșca. „Ethosul românesc începe odată cu bunul simț, cu ceea ce am putea numi cumsecădenie” (p. 51), spațiul românesc fiind locul unde s-a născut sintagma „om de omenie”, ca făuritor și depozitar al „valorilor veșnice”.

Cu toate că filosofia morală nu este națională, ea deținând totuși particularități naționale, cel puțin din perspectiva „terminologiei lexicului limbii materne”, autorul recunoaște că travaliul conceptual nu e posibil fără identificarea prealabilă a ethosului, cu tot ce acesta tezaurizează în arhetipurile sale.

Apelul la valori și circumscrierea acestora ethosului românesc sunt pașii preliminari în identificarea soluțiilor la criza contemporană a valorilor, în așa fel încât sintagma „om de omenie” să devină o lege generală. Din perspectiva

autorului, zorii afirmării „omului de omenie” ca variantă a meleagurilor românești sunt reprezentați de „Trecerea de la resemnare, de la împăcarea cu soarta la valorificarea vocației ethosului românesc prin eliberare de supunere, manipulare și dezbinare” (p. 23).

Vorbind despre morala umană în căutarea identității, autorul abordează criza contemporană a valorilor și trasează câteva linii de contur ale prezentului din perspectivă morală, propunând și un termen nou: „dezțărare”, care reprezintă apanajul indiferenței și al pasivismului, o pierdere a sentimentului identității și al valorii, „o boală endemică, o nesiguranță a rânduieilor juridico-politice din cele trei decenii de fărâșire a democrației românești (...) o povară dificil suportabilă” (p. 25).

Morala este o stare, un fapt, ea pornește de la relațiile interpersonale și instituționale, iar formarea caracterului moral nobil este „scopul major al oricărei morale, indiferent de sorginea sa, de turnura și interpretarea sa” (p. 31).

Abordând dimensiunea etică a politicului, autorul pornește de la o realitate istorică de netăgăduit; de-a lungul timpului au fost prea puține momentele în care politicul a fost călăuzit de valorile morale, „ca scop în sine”. Cu toate că morala antică a fost constituită în jurul unor valori fundamentale precum adevărul, binele frumosul, în timp, „de prea puține ori politicienii au fost dispuși să o urmeze” (p. 76). Nu este îngăduitor cu omul politic contemporan care este dominat de lipsuri semnificative în comparație cu însemnele calitative ale omului moral: „în primul rând, lipsa de patriotism, ulterior, egoismul, necinstea, răutatea, vanitatea și orgoliile nesăbuite și nejustificate, care duc la decădere și degradare” (p. 78).

Dificultățile care apar pe acest teren al eticii politice și al acțiunii politice sunt generate de „pierderea simțului moral” și de „pierderea umanității omului în favoarea machiavelismului și a camelionismului politic” (p. 77).

Autorul nu se limitează doar la punctarea elementelor generatoare ale crizei politice contemporane, ci conturează și nevoia unor clarificări, care țin de capacitatea separării mijloacelor de scopuri, de ierarhizarea valorilor în funcție de idealuri și finalități. Una dintre cheile care ar putea deschide porțile unei etici politice românești reale, nu simulate, ține de responsabilitate, de inteligibilitatea limbajului conceptual, de combaterea semidoctismului, dar și de primatul eticului față de politic, realizabil „prin controlul subiectivității, prin limbajul faptelor și nu în ultimul rând, prin caracterul moral” (p. 79).

În ultima parte a cărții, autorul alocă spații ample eticii creștine, care este deopotrivă reper spiritual și parte a moralității publice. Ea nu poate ignora faptul că „parcurgem o filosofie a suspiciunilor, a îndoielilor și a relativismelor valorice” (p. 100). Din această perspectivă, analizează concepțiile lui Antonio Rosmini, H.K. Peschke, Pierre Teilhard de Chardie, Dumitru Stăniloae. Autorul pune față-n față, din perspectiva eticii creștine, pe Fichte și pe A. Rosmini, cărora activismul le este comun, în ceea ce privește nevoia de a ne scutura de nepăsare și indiferență. Cu toate acestea, poziția lui Rosmini, ca promotor al eticii creștine, în comparație cu cea a lui Fichte, este fermă: „să cunoști mai mult pentru a crede mai mult” (p. 85).

Teodor Vidam prezintă modul de abordare al lui K.H. Peschke, care examinează într-o manieră riguros conceptuală morala catolică, identificând libertatea și responsabilitatea ca postulate esențiale, ca puncte de pornire a acesteia, în timp ce Pierre Teilhard de Chardie se interpune între el și Antonio Rosmini. Dacă Rosmini „circumscrie psihicul și gândirea în stofa universului” (p. 151), pentru Dumitru Stăniloae „credința este releul intim care unește profanul cu sacralul” (p. 154).

În manieră similară, majorității lucrărilor sale, *Eseurile etice* ale profesorului Teodor Vidam sunt scrise cu o nuanță de revoltă, vizavi de prezentul în care precaritățile și crizele se accentuează, iar revirimentul etic e departe de a se fi produs. Cu fiecare din cele 14 volume, autorul își rafinează pledoaria pentru nevoia acestui reviriment, ca soluție și vehicul, ca scop și mijloc, ca pilon central și totodată punct de pornire în soluționarea profunde crize a valorilor pe care o parcurgem. În volumul *Eseuri etice*, profesorul Teodor Vidam procedează la conturarea unei definiții a unei dureri acute a societății românești – „dezțărarea” –, punând curajos degetul pe rană și recomandându-ne leacul, a cărui administrare n-ar trebui să fie o opțiune, ci o datorie morală pentru fiecare individ.

Lucrarea surprinde și confirmă deopotrivă. Surprinde prin accentele grave și curajoase, adesea dramatice și confirmă prin încadrarea în linia generală a mesajelor regăsite în opera profesorului Teodor Vidam; nevoia de a renunța la pasivism și fatalism, la indiferență și resemnare, ca soluții pentru revigorarea morală și etică.